

Před 15 lety, u příležitosti 150. výročí narození Karla Marxe, byla u nás vydána publikace nazvaná *Marx a dnešek*. Autoři v ní proklamovali návrat k dříve opomíjeným pracem K. Marxe — „návrat k Marxovi“, návrat k „autentickému Marxovi“. Kniha vyšla v roce 1968, kdy již bylo zcela jasné, jak si u nás tento „návrat“ představovali revizionisté, k jakým „autentickým“ myšlenkám došli.

V oblasti filozofie a tříbení názorů na tyto otázky začala na stránkách Literárních novin velká diskuse o vztahu vědy a ideologie. Na první pohled by se tato diskuse mohla jevit jako okrajová publicistická záležitost, ve skutečnosti však byla předehtou pokusů o revizi marxismu-leninismu [Literární 1956 : 5].

Revizionisté prohlašovali, že metoda marxismu byla v minulých letech „nahrazována svým vlastním opakem ve všech oblastech“. Příčinou takového postupu bylo to, že „z minulých pravd, odrážejících danou situaci, se staly jen pojmy, jimiž se zaklínala nová skutečnost“. Požadovali návrat k „nelítostně kritickému revolučnímu myšlení“ Marxe, aby „na stránkách časopisů a denního tisku mluvila syrová a nezkreslená pravda, jež nebude výsadou stavu a funkce, ale samozřejmým právem občana“. Za tím účelem je prý nutno „vymanit teorii z poplatnosti propagandě“.

V podtextu výroků revizionistů byl skryt názor, že komunistické hnutí plodí falešnou ideologii, a jen ti teoretikové, kteří se vymaní z působení revolučního dělnického hnutí, mohou dosáhnout pravdivého poznání skutečnosti. Byl hledán a nalezen rozpor mezi Marxovým a Leninovým pojetím ideologie, Marxova koncepce ideologie byla ztotožněna s falešným vědomím. Ideologie se dostala do kontrapozice vědy, záruka vědeckosti byla spatřována ve studiu faktů, jímž se rozumí jakýsi absolutní empirismus. Fakta totiž mají prý tu výhodu, že nejsou subjektivní, ona jsou nebo nejsou, v tom jsou filozofická „par excellence“. Jako by „autentický“ Marx něco takového hlásal. Je známo, že fakty samy o sobě nemohou ještě zaručit správné závěry a že pomocí „faktů“ je možno dokázat i nepravdy a nesmysly.

Rozpor mezi vědou a ideologií byl interpretován jako rozpor faktu a autority, objektivismu a subjektivismu, racionalismu a iracionalismu, vědce a komunistické strany. Tyto rozpory měly sloužit jako zdůvodnění boje proti úloze komunistické strany v naší společnosti.

Mnozí bojovníci proti „třídnímu subjektivismu“ v marxismu se snažili degradovat marxističko-leninskou filozofii na „neangažovanou“, objektivistickou buržoazní teorii.

V takové koncepci je společenská funkce teorie chápána jako něco vnějšího vzhledem k jejímu obsahu a vývoj marxismu-leninismu je vysvětlován jako absolutně samostatný proces, nezávislý na objektivních podmínkách, zejména na revolučním dělnickém hnutí. Tím je komunistická strana nejen redukována na zprostředkující či výkonný článek mezi teorií a dělnickou třídou (ačkoli sama je nositelkou teorie) a praxe je snižována na pouhé uskutečňování teorie. To vede koneckonců k hlásání prvotnosti teorie před praxí a k povyšování inteligence, jako společensky nezávislé vrstvy nad třídy, nad dělnické hnutí a nad komunistickou stranu.

Proti revizionistickému komolení obsahu pojmu ideologie u klasiků marxismu-leninismu, proti pokusům stavět Marxe proti Leninovi, vystoupili mnozí naši filozofové. Ukázali na to, že na rozdíl od jiných ideologií je marxismus-leninismus ideologií vědeckou, dělnická třída je povolána odstranit veškeré vykořisťování i třídy a není ve svých názorech spoutána obavou z pravdivého poznání vývoje společnosti, jak je tomu u buržoazie. Chyby v procesu výstavby socialismu, stejně jako jisté nedostatky v rozvíjení marxisticko-leninské teorie, nikterak neospravedlňují nihilistický postoj k dosavadní praxi budování socialismu. Zavazují naopak k daleko všestrannějšímu prosazování marxisticko-leninské teorie a k důslednému uplatňování materialistického pojmání společenského vývoje.

Jedním z předpokladů rozvoje marxismu-leninismu je jednak boj proti buržoazní a maloburžoazní ideologii, včetně revizionismu, který se už v letech po r. 1956 stal hlavní nadějí nepřátel socialismu při rozkládání jednoty mezinárodního dělnického hnutí, jednak boj proti dogmatismu. Volání po údajně tvůrčím rozvíjení marxisticko-leninské teorie ve jménu boje proti dogmatismu se však v nejednom případě proměňovalo v subjektivistické vynášení soudů, které nemělo nic společného s vědeckou analýzou skutečnosti. Ve snaze bojovat proti dogmatismu a autoritářství měl Marx vytlačit Lenina, mladý „autentický Marx“ starého Marxe. Revizionisté odmítali autoritu dosavadních „velikých osobností“, na místo nich podstrkávali „samí sebe“.

Do diskuse o vztahu vědy a ideologie zasáhl například K. Kosík. Vystupoval proti dogmatické interpretaci Hegelovy filozofie jako aristokratické reakce na francouzskou revoluci a francouzský socialismus a odvolával se na Leninův výrok: „Nelze plně pochopit Marxův *Kapitál*... jestliže neprostuduješ a nepochopíš Hegelovu logiku“. Avšak v této rehabilitaci Hegela se projevovalo úsilí dosadit na místo pojmu socialistická třídní společnost netřídní abstraktní kategorií celku, kategorií „konkrétní totality“.

Tato kategorie ve své abstraktnosti v sobě skrývá zdání materialismu a nebezpečí idealismu. To potvrdil zejména pozdější vývoj revizionistů. Přes okázalé dovolávání se Hegela nebyl jejich autoritou Hegel, pochopený ze stanoviska materialistického kritického překonávání v marxismu, ale dosud nestrávený Hegel, objevený v roce 1956 či rok předtím, zprostředkovaný často Lukácsem a Lefébvreem, nemluvě o pravicových socialistických hegelovských interpretech typu H. Marcuse nebo o francouzských buržoazních novohegelovcích (Kojève, Hyppolite), kteří se pro některé naše filozofy stali v nedávné minulosti obdivovanými znalci Hegela. Tato pseudomaterialistická tendence byla, jak ukázal J. Zelený ve stati *O pseudomaterialistické tendenci v naší filozofii*, příčinou oportunistického výkladu významu XX. sjezdu KSSS a v řadě otázek šla vstříc a nahrávala „silnému proudu buržoazní a revizionistické novohegelovské falzifikace marxismu“.

Pod heslem návratu k „autentickému marxismu“ někteří autoři nejen ostře od sebe odtrhávali vědu a ideologii, ale snažili se marxisticko-leninskou ideologii obvinít ze subjektivismu a hypostázování kategorií, idejí, představ.

Diskusi o vztahu vědy a ideologie, filozofie a politiky a úloze propagandy, která se v Československu v letech 1956–1957 rozvinula, je možno oprávněně hodnotit jako součást nepřátelského náporu, který po r. 1956 rozpoutával mezinárodní imperialismus proti SSSR a socialismu. V Československu ve značné míře přispěla k ožívování nepřátelské ideologie a k aktivizaci buržoazních a antisocialistických elementů. Tím se stala politicky škodlivou. Názory vyslovené v této diskusi byly mnohdy označovány za nesprávné, chybné, za běžné omyly při tvůrčím rozvíjení marxismu: ve skutečnosti však formulovaly řadu

neodůvodněných a politicky i ideologicky škodlivých výpadů proti činnosti komunistických a dělnických stran, především proti politice KSSS a KSČ.

Ve jménu boje proti dogmatismu mnozí účastníci diskuse o vztahu vědy a ideologie v rámci marxismu-leninismu vystoupili především proti principu stranickosti a označili jej za projev dogmatismu. Tato údajná kritika dogmatismu, která se zároveň tvářila jako úsilí o jeho pozitivní rozpracování, vyúsťovala v atmosféře zesíleného ideologického boje v pravicovou kritiku marxismu-leninismu, marxisticko-leninské praxe, strany, její politiky a nabývala — jako na II. sjezdu československých spisovatelů — rysů antikomunistické hysterie.

Těžiště pravicové kritiky tzv. kultu osobnosti a dogmatismu záleželo ve snaze postavit do metafyzického protikladu vědu a ideologii uvnitř marxismu-leninismu a dokázat, že marxismus jako věda nemůže být rozvíjen politiky, komunistickou stranou, nýbrž že jeho tvůrčí rozvoj náleží profesionálním teoretikům. Tím se mlčky zdůvodňovala možnost, ba nutnost, druhého centra ve straně, sestávajícího z „nezávislých intelektuálů“, kterým by dokonce patřilo duchovní vedení. Jak později zkušenosti ukázaly, mnozí intelektuálové si v šedesátých letech toto vedoucí místo nárokovali a vystupovali ve jménu obroditelů nejen marxisticko-leninské teorie, ale i strany.

Boj proti principu stranickosti představoval v Československu v letech 1956 až 1957 koneckonců jednu z etap formování revizionismu. Ne náhodou se zaměřoval proti principu stranickosti, neboť tento princip vyjadřuje v koncentrované podobě dialektickou jednotu vědecké a ideologické funkce marxisticko-leninské filozofie, její pevnou jednotu s politikou revoluční marxisticko-leninské strany, s praxí revolučního boje dělnické třídy za přetvoření skutečnosti. Dogmatismus, který svým způsobem byl dětskou nemocí při uplatňování dialektikomaterialistické metody k analýze společenských jevů, nebylo možno překonat, jak to navrhovali revizionisté, návratem k principu buržoazního objektivismu, k banálnímu empirismu a pozitivismu na jedné straně či k abstraktní, nadříděné se utvářející filozofické spekulaci na straně druhé. S komunistickou stranickostí nemá nic společného kult faktů ani kult filozofické, v podstatě novohegelovské spekulace. Předpokladem důsledně vědeckého, objektivního, všestranného zkoumání společenských procesů, odhalení jejich složitostí a rozporností, jejich hlubinných sil, řešení a překonávání rozporů společenských procesů z hlediska cílů revolučního dělnického hnutí je naopak princip stranickosti. V. I. Lenin zdůrazňoval nejednou, že marxismus se od buržoazní společenské vědy odlišuje hlubokou střízlivostí v analýze objektivnosti a objektivního vývoje společnosti. Tato vědecká střízlivost a objektivnost jsou nutně spojeny s důsledným třídním přístupem ke společenské skutečnosti, neboť „hlavní na Marxově učení je to, že objasnilo světodějnou úlohu proletariátu jako tvůrce socialistické společnosti“ [Lenin 1957 : 583].

Boj proti principu stranickosti vede k neřešitelným rozporům mezi marxisticko-leninskou teorií a praxí socialistické a komunistické výstavby, právě tak jako k rozporům mezi teoretickou a praktickou činností komunistických a dělnických stran na jedné straně a marxisticko-leninskou teorií na straně druhé. Avšak dějinná působnost marxismu-leninismu záleží v kvalitativně novém pojetí teorie a praxe. Základem boje revolučního dělnického hnutí, politiky dělnické třídy a její marxisticko-leninské strany může být jen vědecké poznání historických zákonitostí. Mezi marxisticko-leninskou teorií a politikou dělnické třídy nemůže vzniknout neřešitelný rozpor. Totéž platí pro vztah mezi filozofií a propagandou. „Filozofie, má-li mít smysl“ — napsali v této souvislosti J. Fojtík a J. Veselý — „musí se změnit v čin. Metamorfóza teorie v čin je možná jen prostřednictvím propagandy. Vždyť jde přece o to, aby naší pro-

pagandou pronikla co nejvíce vědecká filozofie a abychom nejen z propagandy, ale i z filozofie vymycovali subjektivismus, čiré ideologizování, nedůstojný machiavelismus, kterými beze sporu obě, jak filozofie, tak zejména propaganda pod vlivem kultu osobnosti trpěly“ [Fojtík—Veselý 1957 : 523].

Také teoretikové, kteří pevně stáli na pozicích marxismu-leninismu, kritizovali chyby vzniklé v rozvíjení marxisticko-leninské filozofie pod vlivem dogmatismu — projevy eklekticismu, absolutizace některých stránek marxisticko-leninského učení, určitá tabuizace daných tezí, schematismus, zjednodušování a vulgarizace analýzy společenské skutečnosti, a vůbec umrtvování teorie — a snažili se o jejich nápravu. Avšak tuto nápravu nehledali v obnovování „čisté vědy“ a koketování s buržoazní ideologií, nýbrž v prohlubování vědeckého charakteru marxisticko-leninské teorie, v jeho užším spojení s potřebami vědeckého poznání a praxe socialistické výstavby. Správně ukazovali, že neutralita v posuzování společenského vývoje vede na pozici revizionismu. Zdůvodňovali, že třídní, skutečně marxistický přístup nevede k překrucování faktů, nýbrž naopak podněcuje k vědecky objektivnímu vysvětlování společenské skutečnosti. Požadovali, aby důsledným uplatňováním dialektického a materialistického přístupu ke světu byl vymýcen subjektivismus a voluntarismus.

Princip komunistické stranickosti není slabou stránkou poznání, jak tvrdí buržoazní a revizionističtí ideologové, nýbrž naopak podněcuje poznání ke stále konkrétnějším určením jednotlivých předmětů. Je vyjádřením té skutečnosti, že marxisticko-leninské teorii je cizí úzkoprsý empirismus a pragmatismus, snižování teorie na přídavek praxe na jedné straně a scholastické odtrhování teorie na straně druhé. Právě proto marxisticko-leninská teorie vždy poskytovala a poskytuje filozoficko-teoretické zdůvodnění programu, strategie, taktiky a politiky marxisticko-leninských stran, vedoucích dělnickou třídu do boje proti kapitalismu a za budování nové, socialistické společnosti. Princip stranickosti usměrňuje poznání nejen k postižení hlubinných zákonitostí společenského vývoje, ale i k uskutečňování a prohlubování jednoty revoluční teorie s revoluční praxí.

Objektivismus, který se neustále odvolává na objektivní společenskou zákonitost, ji respektuje jen zdánlivě, ve skutečnosti je subjektivistický. Proto metodologickým základem revizionismu byla a je teorie živelnosti, tj. ono komolení marxistického pojetí dějinného determinismu, které chápe objektivní zákonitost společenského vývoje více méně fatalisticky a dějinnou nutnost, zejména dějinnou nutnost přechodu k socialismu, pojímá ve smyslu automatického vývoje.

Někteří revizionisté v diskusi zatemňovali vztah vědy a ideologie tím, že ideologii vůbec, včetně marxisticko-leninské redukovali na falešné, nevědecké vědomí. Přitom se často odvolávali na Marxe a Engelse. Ti skutečně používali slova ideologie ve smyslu zvráceného, odcizeného a překrouceného odrazu skutečnosti. Až do Marxe a Engelse jiné ideologie nebylo. Avšak vznik marxismu je zároveň vznikem nového typu ideologie, která na jedné straně jako každá jiná forma ideologie vyjadřuje zájmy určitých společenských tříd — především dělnické třídy — avšak na druhé straně je objektivně správným vědeckým odrazem skutečnosti, a tím se zásadně odlišuje od jakékoli dřívější ideologie. K. Marx a B. Engels si dobře uvědomovali, že vědecký světový názor, který vyjadřuje zájmy dělnické třídy, plní určité ideologické funkce v boji proti kapitalismu a jeho falešnému vědomí. Na základě těchto myšlenek formuloval V. I. Lenin termín vědecké ideologie, jímž rozuměl vědecký socialismus, tj. marxismus. Se vznikem marxisticko-leninské filozofie se vytvářejí podmínky vzniku vědecké ideologie, tj. takové ideologie, která se opírá o vědu a objektivně správný odraz skutečnosti v pojmech a idejích. V této souvislosti i V. I.

Lenin psal: „Socialismus, který je ideologií třídního boje proletariátu, je podřízen všeobecným podmínkám vzniku, vývoje a upevnění ideologie, tj. je založen na veškerém materiálu lidského vědění, předpokládá velký rozvoj vědy, vyžaduje vědeckou práci atd.“ [Lenin 1953 : 161]. Proto vlivy dogmatismu nebyly s to změnit samu podstatu marxismu-leninismu a přeměnit jej ve falešné vědomí, jak to ličili revizionisté.

Žádná revoluční strana není předem uchráněna chyb a nedostatků, neboť rozsah, velikost a novost úkolů před ní staví mnoho obtíží a úskalí a také řadu zásadně nových otázek, pro jejichž řešení nedala historie příklad. Chyby a nedostatky jsou důsledkem řešení a překonávání složitých rozporů, obtíží a překážek na cestě pohybu společenských sil. Místo skutečné nápravy chyb a překonávání nedostatků a dalšího pozitivního rozvoje však mnozí revizionisté v Československu požadovali v letech 1956—1957 jen neúprosnou kritiku soudobých poměrů a oháněli se přitom Marxem. Ve skutečnosti rozvíjeli svérázný negativistický přístup k budování socialismu, ke komunistické straně i k marxismu-leninismu.

Revizionisté vyťahovali staré buržoazní teorie o výjimečném postavení inteligence, prohlašovali se za „svědomí národa“ a nárokovali si jakýsi duchovní dozor nad počínáním komunistické strany. Chtěli prosadit obrodu společnosti mimo stranu a mnohdy i proti straně. Přitom si často přisvojovali ty úspěchy při odstraňování chyb a nedostatků, jichž fakticky dosáhla komunistická strana. Stavěli do ostrého protikladu údajně dogmatický, apologetický charakter strany a tzv. kritický duch intelektuálů. Ve skutečnosti však očistný řez, který na svém XX. sjezdu učinila KSSS a po ní ostatní bratrské strany, svědčil o neobyčejně kritickém vztahu revolučního dělnického hnutí k vlastním úspěchům i chybám. Svědčil o jednotě revolučního entuziasmu a kritičnosti, jednotě, která je vlastní komunistickému hnutí. Zde plně platí slova K. Marxe, jimiž charakterizoval socialistické revoluce: „neustále samy sebe kritizují, ustavičně přerušují svůj vlastní průběh, vracejí se k tomu, co se zdá už splněno, aby znova začaly od začátku, s ukrutnou důkladností se posmívají polovičatostem, slabinám a ubohostem svých prvních pokusů, zdá se, jakoby svého protivníka sražely jen proto, aby nasál ze země nové síly a znova se před nimi vztyčil ještě obrovitější, znova a znova couvají před neurčitou nesmírností svých vlastních cílů, až se konečně vytvoří situace, kdy všechny cesty k ústupu jsou odříznuty a kdy život sám zvolá:

Hic Rhodus, hic salta! [Tady je růže, tady tancuj!] [Marx 1960 : 144, 145].

Tato střízlivost, tento realismus a kritičnost je vlastní komunistickým a dělnickým stranám i v procesu budování socialismu. Jejich kritičnost však nemá nic společného s maloburžoazní anarchistickou a nihilistickou kritičností, která se zmitá mezi dvěma póly — doktrinářstvím na jedné straně a živelností na druhé straně. Je založena na stále hlubším poznávání a ovládání zákonitostí společenského vývoje, na vědeckém odhalování a řešení rozporů a na překonávání chyb a nedostatků. Naproti tomu údajná kritičnost maloburžoazních intelektuálů byla výrazem zhroucení romantických představ o socialismu, zklamání a skepse, výrazem bezmocnosti.

Takové tendence a snahy jsou nepochybně důsledkem sebeklamu inteligence jako určité sociální skupiny, která je náchylná hypostázovat své postavení jako pozici nadtřídní a nadspolečenskou. Její vzdělání jí umožňuje i produkci idejí a teorií, a proto si vytváří iluzi, že je výlučným nositelem idejí ve společnosti. Inteligence sama nemůže uskutečňovat své ideje a realizuje je prostřednictvím některé z hlavních tříd dané sociálně ekonomické formace. Odtud vyplývá její sebeklam, že je „samostatnou vrstvou“, která je předpokladem

činnosti třídy, zatímco je ve skutečnosti produktem pohybu společenského vývoje. Produkce idejí inteligencí je ovšem procesem, jímž se ta která třída uvědomuje, avšak tuto činnost nelze zabsolutňovat jako činnost nadtřídní, jak to činili někteří účastníci diskuse o vztahu vědy a ideologie. Boj za oddělení vědy a ideologie byl už tehdy projevem zcela určité ideologie. „Tito bojovníci za osvobození“ — napsal tehdy L. Štoll — „vědy od ideologie jsou přímo typickým představitelem lidí s iluzorním vědomím, neboť zapomínají, že to, co hlásají, ta jejich antiideologie, je také ideologií, tak jako apolitičnost je také politikum. Že, ač si toho nejsou vědomi, je toto jejich objektivistické myšlení také odrazem určitého subjektivního společenského zájmu, zájmu těch sociálních sil, které mají zájem na odzbrojení marxismu, na oslabení dělnické třídy. Stačí se jen zeptat, komu taková objektivistická ideologie prospívá. Takový objektivismus je typickým případem ideologie sebeklamu“ [Štoll 1958 : 6].

V diskusi o vztahu vědy a ideologie zdaleka nešlo o „nevinný tanec andělů na špičce jehly“, ale o formování a rozvíjení revizionistické koncepce vztahu vědy a filozofie.

Už tehdy se zřetelně objevil pokus odvolávat se při formulování této platformy na Marxe, pokus „aktualizovat“ Marxovo učení. Nejzřetelněji se tato skutečnost projevila v souvislosti s pojmem ideologie. Hlavní teze, jejichž cílem bylo zdůvodnit oddělení vědy a ideologie, byly, jak ukázal L. Štoll, následující:

1. Marx prý používal pojmu ideologie ve smyslu falešného vědomí, které je subjektivistické.
2. Lenin prý zavedl nový pojem ideologie, ideologie socialistické, nemohl však tušit, že tato ideologie se stane subjektivistickou.
3. Proto prý je nutno vrátit se k Marxovu pojetí ideologie a tím odvrhnout subjektivismus a voluntarismus.

Z Marxe byl tímto způsobem učiněn intelektuál, který své učení údajně chápal jako pouhou vědu. Jeho kritika buržoazní ideologie měla sloužit za záminku kritiky socialistické ideologie. To však ukazovalo nejen na nehistorické chápání Marxovy kritiky, ale i na snahu vyličít Marxe jako kritika socialistické společnosti a představit budování socialismu podle principů marxismu-leninismu jako znetvoření Marxova učení.

To se projevovalo i v diskusi k problémům byrokratismu. Marxova práce *Ke kritice Hegelovy filozofie práva*, uveřejněná v prvním svazku spisů Marxe a Engelse, měla sloužit kritice pozůstatků byrokratismu za socialismu. Je známo, že principem marxisticko-leninské metody je konkrétně historické zkoumání každého společenského jevu, včetně byrokratismu. Tuto zásadu však revizionisté opomněli a mechanicky přenášeli Marxovu kritiku pruské buržoazní byrokracie na projevy byrokratismu za socialismu. Už ke konci padesátých let se objevila revizionistická teorie „byrokraticko-etatistické tendence“ ve státu diktatury proletariátu, teorie, která došla širokého ohlasu u nás v letech 1968—1969. Stejně tak se objevovaly myšlenky ztotožňující byrokracií s diktaturou proletariátu, tvrzení o neodčitelnosti, ba vzrůstu odcizení za socialismu, mechanická kontrapozice centralizace a decentralizace, odtrhávání demokracie a centralismu, náznaky boje proti systému politické moci dělnické třídy jakožto moci údajně odcizující atd. Tyto myšlenky byly v skryté podobě také součástí diskuse o vztahu vědy a ideologie a dovolávaly se Marxe, zejména jeho dialektiky. Jak napsal L. Štoll: „... Společenská a politická mizérie předbřeznové německé kleinstaaterei se takovýmto způsobem dostávala do

stejně kategorie politických poměrů jako diktatura proletariátu. Marx se stal bojovníkem proti vlastní ideologii“ [Rudé právo 1958].

V diskusích o vztahu vědy a ideologie se také objevily první pokusy stavět, třebaže zatím ve stydlivé podobě, Marxe proti Leninovi a „mladého“ Marxe proti „starému“, popřípadě proti Engelsovi. Byly prezentovány jako snaha „očistit“ Marxe od tzv. dogmatických nánosů a abstraktní aktualizací jeho raných děl nahrávaly revizionistickému zneužívání „mladého“ Marxe. Sem patřila nejen byrokracie a revizionistické názory, ale i brožura *Raná tvorba* Karla Marxe a Bedřicha Engelse. V této práci se pronáší všeobecná tvrzení neodpovídající pravdě, jako např., že se mladý Marx a Engels pokládali za příliš vzdálené vyspělému marxismu a nepokládalo se za nutné vůbec se těmito pracemi „věčně zabývat“, což bylo do jisté míry falešným obviněním sovětské filozofie. Autor sice vystupuje i proti revizionistickému zneužití „mladého“ Marxe, ale tyto tendence nijak blíže neanalyzuje. Proto má i pojem revizionismu a mluví o dvojích tendencích revize „mladého“ Marxe, jednak ze strany marxistů a jednak ze strany skutečných revizionistů. Spory o výklad „mladého“ Marxe redukuje jen na otázku „nedocení a docení“ a tím zakrývá ideologický třídní boj, který se kolem „mladého“ Marxe od 30. let vede. Konečně brožura naznačuje možnost dorozumění marxistů a buržoazních filozofů na základě Marxovy teorie odcizení.

Diskuse o vztahu vědy a ideologie zastírala protiklad marxistického a buržoazního světového názoru. To se týkalo nejen pojetí Marxových raných děl, ale i Hegelovy dialektiky.

Revizionistické tendence, které se odvolávaly na autentického Marxe, vyjadřovaly kritiku podstaty marxismu-leninismu. Šlo jim o to, aby jej zbavily spojení s revolučním dělnickým hnutím, s komunistickou stranou. Pokud takové spojení připouštěly, pak implicitně předpokládaly jakýsi dvojí marxismus. Jeden pro potřebu politiky, pro běžnou potřebu stranických orgánů, který chápaly víceméně jako falešnou ideologii, a druhý jako sféru ryzí teorie, vědy nezávislé na politice a třídě, marxismus, který se měl stát „radikální“ kritikou všeho existujícího, koneckonců na prvním místě politiky KSČ.

Toto pojetí nebylo v našich poměrech výrazně formulováno, nicméně vyplývalo z podtextu diskusí v letech 1958–59. Zřetelně je však koncipoval polský revizionista a antikomunista Leszek Kolakowski ve svých statích Aktuální a neaktuální pojetí marxismu a v cyklu článků pod společným titulem Odpovědnost a historie uveřejněných v časopise „Nowa Kultura“ [1957/4, 1957/35, 36, 37, 38]. Leszek Kolakowski v nich tvrdil, že existují v podstatě dva marxismy. Jeden je marxismus řízený stranou k potřebě státní moci, je to prý marxismus zkosnatělý, dogmatický; druhý marxismus je podle něho tvůrčí a vědecký, řízený a rozvíjený „nezávislými levicovými intelektuály“. Marxismus podle Kolakowského vznikl jako věda. Když se však stal ideologií dělnického hnutí, ztrácel prý postupně svůj vědecký charakter a stal se marxismem institucionálním. Toto pojetí implikuje řadu důsledků: ohlašuje deaktualizaci marxismu, uvádí v pochybnost intelektuální hodnotu vědeckých základů programu komunistické strany. Proti ideologii strany staví jinou ideologii, údajně levicovější, kritičtější a vědecktější, a nakonec požaduje „nezávislost intelektuálů na organizovaném komunistickém hnutí“. Kam až Leszek Kolakowski i naši „autentičtí“ marxisté dospěli, je dnes všeobecně známo. Slouží nejagresivnějším imperialistickým kruhům v jejich rozdmýchávání nukleární války.

Marxismus-leninismus je dnes, přestože byl revizionisty i mnohými buržoazními ideology prohlášen za mrtvý a překonaný, jediným učením, které dává vědeckou odpověď na problémy dalšího vývoje společnosti, ukazuje cestu k šťastným perspektivám lidstva.

Literatura

- Fojtík, J. — Veselý, J.: *Poznámky k některým otázkám ideologie*. Nová mysl 1957, č. 6.
Lenin, V. I.: *Dopis „Severnímu Svazu“*. In: *Spisy*, sv. 6. Praha, SNPL 1953.
Lenin, V. I.: *Historický osud učení Karla Marxe*. In: *Spisy*, sv. 18. Praha, SNPL 1957.
Literární noviny 1956, č. 16.
Marx, K.: *Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta*. In: Marx, K. — Engels, B.: *Spisy*, sv. 8. Praha, SNPL 1960.
Rudé právo 1958, 21. XI.
Stoll, L.: *K otázce vědy a ideologie*. Rudé právo 1958, 21. XI.

Резюме

Л. Грзал: Маркс и ревизионисты

В статье подвергаются критике некоторые серьезные ревизионистские дезинтерпретации К. Маркса, как они появились в Чехословакии в недавнем прошлом. Враги социализма использовали период борьбы против догматизма для того, чтобы под ширмой мнимого творческого развития марксизма-ленинизма высказывать суждения, не имеющие ничего общего с научным анализом реальной действительности. Центр тяжести критики т. наз. культа личности и догматизма со стороны правых сил состоял в стремлении метафизически противопоставить науку и идеологию в рамках марксизма-ленинизма и доказать, что марксизм как наука не может развиваться политиками, коммунистической партией, его творческое развитие должны обеспечивать профессиональные теоретики, интеллектуалы. Догматизм, являвшийся своего рода детской болезнью при применении диалектико-материалистического метода в анализе общественных явлений, нельзя было преодолеть, как это предлагали ревизионисты, путем возвращения к принципу буржуазного объективизма, к банальному эмпиризму и позитивизму, с одной стороны, или к надклассовым, абстрактно складывающимся умозрениям, с другой. Дискуссия о взаимоотношении науки и идеологии была призвана затупевать противоположность марксистского и буржуазного мировоззрения. В ней можно наблюдать первые попытки по ревизии марксизма, которые приобрели затем открытый контрреволюционный характер в кризисные годы. Марксизм-ленинизм является сегодня — несмотря на то, что он объявлен ревизионистами и многими буржуазными идеологами устаревшим и мертвым — единственным учением, которое дает научный ответ на проблемы дальнейшего развития общества, показывает путь к счастливым перспективам человечества.

Summary

L. Hrzal: Marx and the Revisionists

The present paper subjects to criticism several important revisionist misinterpretations of K. Marx that have cropped up in Czechoslovakia in the recent past. Under the pretext of an alleged creative development of Marxism-Leninism, enemies of socialism misused the period of struggle against dogmatism to pass judgements having nothing in common with the scientific analysis of reality. Essential in the rightist criticism of the so-called personality cult and dogmatism was the effort to create a metaphysical contradiction between science and ideology within Marxism-Leninism, and to prove that Marxism as a science cannot be developed by politicians, by the Communist Party — that, on the contrary, its creative development is a matter of professional theoreticians, intellectuals. Dogmatism, which in a way represented a child's disease in the application of the dialectic-materialistic method in analyzing social phenomena, could not be overcome — as was suggested by the revisionists — by returning to the principle of bourgeois objectivism, to banal empiricism and positivism on the one hand, or to a supra-class, abstractly formed speculation on the other. Discussions concerning the science-ideology relation should have obscured the contradiction existing between the Marxist and the bourgeois view of the world. Here it is possible to identify the first attempts at a revision of Marxism which has subsequently assumed an openly counterrevolutionary character in the years of crisis. Marxism-Leninism, although it has been declared dead and overcome by revisionists and many bourgeois ideologists, today represents the only doctrine supplying a scientific answer to the problems of the further development of society, showing the way towards prospects of happiness for mankind.